

# GÜÇ MÜCADELESİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA ÇİNLİ DÜŞÜNCE YAPISININ ANALİZİ

HASAN BİLGİN\*

## ÖZET

Günümüzde insanlık nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturan ve ekonomik açıdan dev adımlarla büyüyen Çin korkulara neden olmaktadır. Gelişen bilim ve iletişim imkânları sayesinde etki alanı giderek genişleyen, belki de insanlık tarihinin bu en büyük oyuncusunun bilinmeyen yönleri araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Çin kültürünün oluşumunu bilmenin ve Çinli düşünce yapısının analizinin, ekonomik ilişkilerden uluslar arası ilişkilere, bilimsel faaliyetlerden askeri ilişkilere ve toplumlararası karşılıklı kültür alışverişine kadar her alanda fayda sayılabileceği değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Çinli düşünce yapısının kökenlerini, tarihsel gelişimini, diğer kültürlerle etkileşimlerini belirterek, Marksist ve Maoist ideolojilerin bugünkü Çin'e etkilerini ve sonrasında nasıl değişimler olduğunu ortaya koymaktır. Bu yapıldığında, Çinlilerle her alanda kurulacak ilişkilerde dikkat edilmesi gereken hususlar daha anlaşılır olacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Çin, Çinli, Kültür, Düşünce Yapısı

**An Analysis of Chinese Mentality**

**In The Context of Power Struggle and International Relations**

## ABSTRACT

Today, China with a quarter of world population in the globe and growing rapidly in economy causes threats. Mysterious characteristics of this greatest player of the history, of which influence range is incremently expanding through its booming science and communication capacity, happen to be subject matters to the researchers. It is assessed that knowing the formation of Chinese culture, and analyzing its mentality could be very useful in all aspects; from economical relations to international relations, from scientific activities to military relations as well as multi-cultural relations among societies.

This study aims to put forward the influences and impact of Marxist and Maoist ideologies on today's China and the changes occurred accordingly, by defining the roots of Chinese thought, its evolution in history and interaction with other cultures. With this study, it could be much clearer to seize how to properly tackle with the nitty-gritties of the interaction and relations with Chinese people.

**Key Words:** China, Chinese, Culture, Mentality

---

\* Dr. Hasan Bilgin; (hbilgin@superonline.com)

## GİRİŞ

Sosyal nitelikli çalışmalardaki bilgi edinme süreci beş boyutlu olarak kabul edilebilir. Bunlar; tasvir, açıklama, anlama, anlamlandırma ve yönlendirme. Tasvir yani betimleme, görülen nesneyi veya şeyi görüldüğü şekliyle resmetmedir. Açıklama, resmedilen olgunun sebep sonuç ilişkileri ile ortaya konmasıdır. Anlama, sebep sonuç ilişkilerine nüfuz edebilme çalışmasıdır. Anlamlandırma ise, nüfuz etmenin yanında hissetme, gelişmeleri sezebilme ve bir bütün içinde yerli yerine oturabilmedir. Yönlendirme de anlamlandırma çerçevesinden sonuç çıkarabilme, bu sonuçlara dayanarak olguları ve süreçleri etkileyebilmedir. İlk dört tanım olgunun ya da sürecin teori boyutunu ortaya koyarken yönlendirme teoriyi pratiğe bağlayan bir köprüdür. Tasvir, açıklama, anlama ve anlamlandırma yalnız olgu sorununu çözerken, yönlendirme aşamasında oluşturulan teori öz sorununu çözer.<sup>1</sup>

Doğayı olsun, toplumu olsun, değiştirme pratiğinde, ilk fikirler, teoriler, planlar ya da programlar değişikliğe uğramaksızın pek az gerçekleştirilebilirler. İnsan bilgisinin pek çok toplumsal koşulda sınırlı olması nedeniyle fikirlerin gerçeğin gerisinde kaldığı sık sık görülür.<sup>2</sup> Gerçeğin zamanında takip edilebilmesi için, her alanda olduğu gibi, küresel güç mücadelesi ve uluslar arası ilişkiler bağlamında da toplumlar birbirlerini ve kendilerini her yönüyle incelemeye devam etmektedirler. Tarihsel süreç içerisinde gelişen insanoğlunun, belirli coğrafyalara, ırklarına ve inançlarına özgü bazı düşünsel ve davranışsal kalıplar kazandığı düşünülebilir. Düşünsel ve davranışsal kalıpların nasıl oluştuğu, nelerle beslendikleri ve nasıl sonuçlar verdikleri incelendiğinde, toplumların yüksek olasılıkla sonraki hareket tarzları tespit edilebilir. Tespit neticesinde de daha isabetli stratejiler oluşturulabilir ve toplumsal kazanç azami seviyeye çıkarılabilir. Bu kapsamda, toplumların stratejik davranış kodlarının tespiti ve tutarlı öngörülerin üretilebilmesi maksadıyla kültür ve mentalite incelemesi de bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu incelemeler değişik disiplinlerde ayrı ayrı kendi açılarından da yapılabilir. Çin'e ilişkin çalışmanın zorluğu yalnızca konunun ağırlığında değil, aynı zamanda insanlığın yaklaşık dörtte birini oluşturan ve kıtasal bir coğrafyada yaşayan, bizim Çinli olarak adlandırdığımız, yazı birliğine sahip ancak gerçekte çok farklı diller, kültürler ve anlayışlara sahip bir toplumun incelenmesindedir.

Burada Çinli düşünce yapısı analiz edilmeye çalışılmış olup, ortaya konan bilgilerin pratik ile geliştirilmesine, sonra teorik analizine geçilmesine, tekrar pratiğe dönülerek sonsuzluğa uzanan bir helezon gibi geliştirilmesine

<sup>1</sup> Bkz. Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslar arası Konumu*, (Küre Yayınları, İstanbul, 2001) ve Mao Çetung, *Teori ve Pratik*, (Çev. N. Solukçu), Onuncu Baskı, (Ankara: Sol Yayınları, Kasım 1992).

<sup>2</sup> Mao Zedung, *Teori ve Pratik*, (Çev. N. Solukçu), Sol Yayınları, Onuncu Baskı, Ankara, Kasım 1992, s. 21

ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca ileride Çin'e ilişkin çok daha detaylı, bölgesel çalışmaların yapılabileceği ümit edilmektedir.

Tarihsel dönemde hiçbir kültür tam bir izolasyon durumunda değildi. Tahmin edilenin çok ötesinde bir kültür alışverişi de toplumlar arasında bulunmaktaydı. Bu nedenle değişik bölgelerde kültür karışımları vardı.<sup>3</sup> Çin'de Shang Devleti (M.Ö. 1450-1050) ortalarından itibaren Çin düşüncesine kuzeyli kavimlerin etkisiyle astral bir kült nüfuz etmiş ve artık inanış Gök Dini haline dönmüştür. Arkeoloji biliminden öğrendiklerimize göre M.Ö. 1000'den itibaren Çin'de gerçek bir Çin kültüründen bahsedebiliriz. Eberhart'a göre, Çin'de yazı en erken 1500'lü yıllarda bulunmuş olmalıdır.<sup>4</sup> Düşünsel açıdan "Dünya tarihinin eksenini olan dönem"<sup>5</sup> de diyebileceğimiz M.Ö. 600-500'lü yıllarda batıda olduğu gibi Çin'de de düşünürler ortaya çıkmış, Lao Tze ve Konfüçyüs ile onları takip edenler o güne kadar olan tüm kültürel gelişmeyi ifade etmişlerdir. Dokuz klasik<sup>6</sup> adı verilen eserler memur olmak isteyenler için sınavlarda sorulan soruların kaynakları olarak kullanılmıştır. Bazı dönemlerde Konfüçyüs kitapları ve eski klasikler yasaklansa da günümüze kadar intikal etmiştir.

M.S. 4. asrın başlarına kadar kuzeyli göçebeler güneye yerleşmemiş, kültürlerini korumaya çalışmışlardır. Orhun Yazıtları'nda da güneydeki hayat tarzının, Mao'nun ifadesiyle şekere bulanmış mermilerin<sup>7</sup> korkutuculuğu belirtilmektedir. Daha sonra değişen strateji güneye gidip yerleşmek ve yerliler gibi olup onlara hükmetmek haline gelmişti. Bunun sonucunda kısa dönemler hariç, 1911 yılına kadar Çin kuzeylilerin hâkimiyetinde kaldı.<sup>8</sup> Müzikten dansa, takvimden ve at kültüründen fiziki özelliklere ve dil yapısına kadar kuzeylilerin ciddi etkileri Çinli düşünceyi değiştirdi. Tao felsefesinde doğaya müdahale yoktur. Bu anlayışı 19. y.y. sonlarında tren raylarını söken

<sup>3</sup> Bkz. Donald A. Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, (Çev. Koray Atken), 1. Baskı, (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Nisan 1996).

<sup>4</sup> Bkz. Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, 3. Basım, (Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları, 1995).

<sup>5</sup> Bkz. H.J. Störig, *İlkçağ Felsefesi, Hint Çin Yunan*, (Çev. Ömer Cemal Güngören), 2. Basım, (İstanbul: Yol Yayınları, Mayıs 2000).

<sup>6</sup> Burada belirtilen ilk beş kitap ile sonraki dört kitabın toplamına "Dokuz Klasik" adı verilmektedir. Konfüçyanizm'in en önemli dinî metinleri olan Beş Klasik şu kitaplardan meydana gelmiştir: - Değişiklikler Kitabı, - Tarih Kitabı, - Şiirler Kitabı, - Törenler Kitabı, - İlkbahar ve Sonbahar Vakayinameleri. Ayrıca, Sung Hanedanı tarafından (XI. yüzyıl) bir araya getirilen diğer dört kutsal metin de şunlardır: - Konfüçyüs'ün Konuşmaları, - Mansius'un Sözleri, - Ortayol Doktrini, - Büyük Bilgi.

<sup>7</sup> Bkz. George Thomson, *Marx'tan Mao Zedung'a Devrimci Diyalektik Üzerine*, (Çev. Coşkun Irmak), 2. Basım, (İstanbul: Kaynak Yayınları, Haziran 1997).

<sup>8</sup> Bkz. Helmut Uhlig, *İpek Yolu Çin ve Roma Arasında Eski Dünya Kültürü*, (Türkçeşi Alev Kırım), 1. Basım, (İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2000).

anlayışta da görürüz<sup>9</sup>. Çin'in dünyanın merkezi olduğu inancı Mançu Hanedanının sonuna kadar devam etmiş, batılı emperyalistlerin gücü ve niyetleri tam olarak anlaşılammıştı ve sonradan efendileri olan bu güç barbarlar olarak görülmüştü. Orta Krallığın batılı güçlerce bir nevi işgal edilmesi, Çin düşünce hayatında bir devrim yarattı. Sun Yat Sen ile başlayan, Mançu düşmanlığı ile ağırlık kazanan bu düşünsel devrim, Rus Bolşevik devriminin de etkisinde Marksizm/Leninizm'e gönülden bağlanan Mao ile Çin ülkesine egemen oldu. Doğaya müdahale etmemek için tren raylarını söken düşünce yapısı, yaşadığı aşağılanma ve düşünsel devrim neticesinde bugün doğaya sınırsızca müdahale eden, zenginlik için her şeyin kabul gördüğü bir şekilde dönüştü.

Kültürel hafızanın tamamen kaldırılamaması ve sınır tanımayan devrimci komünist felsefenin halk tabakasının kontrolünü zorlaştırmasından dolayı bugün yavaş yavaş Çin klasiklerine tekrar bir geri dönüş hareketi görülmektedir. (Klasiklere de hakim olan) Mao'nun stratejilerinde dahi Sun Zi öğretilerinin ağırlıkla yer aldığı, Marksist devrimci felsefe ile harmanlandığı tespit edilebilir. Çin Komünist Partisi içindeki çizgi mücadelelerinde de bu açıkça kendini göstermektedir. Günümüzde Mao'nun düşüncelerinin de yönlendirmesiyle, batı felsefesi ile harmanlanmış klasik Çin anlayışı Çin ülke ve devletine egemen olup, konunun her iki yönüyle de incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

### TARİHSEL SÜREÇ

Geçmiş bugünün bakış açısıyla yorumluyoruz. Öte yandan geçmişe ilişkin olarak yapılan açıklamalar, getirilen yorumlar da bugüne ışık tutmaktadır. Geçmiş anlaşıldığı ölçüde bugün de anlaşılabilir. Böylece bugünün toplumu ve onun bakış açılarıyla dünün toplumu arasındaki karşılıklı etkileşim süreci kurulmuş olur. Aynı sebeplerin aynı şartlar altında çoğunlukla aynı sonuçları doğurduğu görülmektedir. Tüm bilimsel çalışmalar da bu temele bağlı olmakta, doğadaki olaylar bir laboratuvar ortamına aktarılabilir. Sosyolojide de aynı çalışmalar yapılmaktadır. Toplumların tarih hafızası ve kültürel hafızaları çoğunlukla aynı kalmakta yani öz korunmaktadır. Toplumsal organizma tıpkı bir canlı gibi devamlı yenilenmekte, her otuz yılda bir, bir nesil değişmekte, görüşler, yaklaşımlar bir sinüsoidal dalga gibi inişler ve çıkışlar yaşamaktadır.

Türk tarihi aynı asırlar içinde çeşitli iklimlerde gelişmeler gösterirken, Çin tarihi ve kültürü dar bir coğrafyada kendini göstermektedir.

Çin yazılı kaynaklarına göre, Çin'in tarihi, bazen M.Ö. 4000'de, bazen de M.Ö. 2700 yıllarında giyim, gıdaların hazırlanması, evlenme, devlet sistemi gibi bir kültürün esas unsurlarını "icat" eden, halka öğreten ve böylece

---

<sup>9</sup> Eberhard, A.g.e., s. 46

M.Ö. 3 üncü bin yılda bile Çin'i hayrete değer derecede yüksek bir kültür seviyesine çıkararak akıllı imparatorlarla başlar. Bu hususlar, Mançu devrinin başlangıcında yazılan büyük devlet tarihinde toplanmaktadır.<sup>10</sup> Modern araştırmalar, eski kronolojinin yanlış olduğunu ve eski zamanda yazılan tarih kitabının bütün tarihlerini M.Ö. 900 yılına indiren yeni bir kronolojinin kabul edilmesi gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Şurası muhakkak ki modern arkeoloji, Çin'in eski çağlar hakkındaki rivayetlerini ve raporlarını tamamıyla çürütmektedir. Arkeoloji, M.Ö. 3 üncü binyılda mevcut olduğu iddia olunan böyle yüksek bir kültürün hiçbir izi görülmediğini, ancak M.Ö. 1000 yılından itibaren gerçek bir "Çin" kültüründen bahsedebileceğimizi göstermiştir.<sup>11</sup>

### Eski Çin Düşüncesinin oluşumu

Birbirinden oldukça ayrı topluluklar arasında benzer inanç ve adetlerin olduğu bulunmuştur. Kara ve deniz üzerindeki ticari yollar aynı zamanda kültürel etkilerin de yayıldığı yollardı. İlk insanlar, birer tüccar ve kâşif olarak Tylor'un<sup>12</sup> zamanında inanılardan daha çok girişimciydiler. Son zamanlarda elde edilen kanıtlar, dünyanın hemen hemen hiçbir yerinin, eski çağların büyük uygarlıklarının etkilerinden bağımsız kalmadığını ve bu uygarlıkların, tarihlerinin hiçbir periyodunda "mükemmel bir izolasyon" durumunda bulunmadıklarını ortaya koymaktadır.<sup>13</sup> Adetler ve düşünce biçimleri bir ülkeye getiriliyor, bölgesel gelenekler ve bölgesel düşünce biçimleriyle harmanlanıyordu. Eski Çin'de de "kültür karışımı" bulunmaktaydı.<sup>14</sup> Laufer<sup>15</sup>, Çin'deki kültür karışımına değinirken, şunları yazmıştır; "Çin bir millet değil, bir imparatorluk, etnik değil, politik bir birimdir. Dolayısıyla, herhangi bir kültürel düşünceyi, ilk anda sadece Çin İmparatorluğunun sınırları içinde göze çarptığından dolayı, Çin'lilere mal etmek kadar büyük bir hata yapılamaz."<sup>16</sup> Han hanedanlığında(M.Ö.200-M.S.200), büyük toprak sahipleri ve saray soylularından oluşan bir memur tabakası, Mandarin sınıfı<sup>17</sup> gelişti. Bu toplumsal sistemde tüm yöneticiler,

<sup>10</sup> Eberhard, **A.g.e.**, s. 11

<sup>11</sup> **A.g.e.**, s. 12

<sup>12</sup> İngiliz antropolog. Londra doğumlu olan **Sir Edward Burnett Tylor** (2 Ekim 1832– 2 Ocak 1917), Darwin'in evrim teorisinden de etkilenecek dünya yüzündeki kültürleri üç ana bölüme ayırmıştır. Tylor, Batı kültürü ve uygarlığını basamağın en üstüne, "savage" denilen yabanileri en alta, geçiş döneminde olan "barbarları" da ortaya yerleştirmiştir. O'na göre dünya yüzündeki bütün toplumlar bu basamakları ağır ağır çıkararak bir gün Batı uygarlığı düzeyine ulaşacaklardır.

<sup>13</sup> Mackenzie, **A.g.e.**, s. 13

<sup>14</sup> **A.g.e.**, s. 14

<sup>15</sup> Berthold Laufer (11 Ekim 1874 - 13 Eylül 1934) Alman yahudilerinden Amerikalı bir antropolojist ve oryantalisttir.

<sup>16</sup> Mackenzie, **A.g.e.**, s. 318

<sup>17</sup> Eberhard bu mandarin denilen gruba "gentry" adını vermektedir.

hatta imparatorların kendisi bile, bilgisini ve yeteneklerini sürekli geliştirmeliydi. M.Ö. 3. yüzyılda, Çin'in dünyanın merkezi olduğu düşüncesinin iyice yoğunluk kazandığı zamandı ve imparator "Gök'ün Oğlu" olmuştu.<sup>18</sup>

### Eski Çin Düşüncesi

Çin'de yazı, takriben M.Ö. 1500'lerde icat edilmiş olmalıdır. Bilinen en eski yazılı belgeler, Shang sülalesinin (takriben M.Ö. 1450-1050) "Falyazıtları" dır.<sup>19</sup> Günümüzde ise, Çin olarak bilinen coğrafyada üç din ya da öğreti bulunmaktadır. Bunlar, Taoçuluk, Konfüçyüşçülük ve Budizm'dir. Bir Çinli kendini Taoist ya da Konfüçyen olarak tanımlayabilir. Bu nedenle burada bugünkü Çinlinin çoğunlukla davranış kodlarına yerleşmiş olan Tao-Konfüçyüs-Buddha anlayışının temellerine kısaca değinilecek ve bazı öğretileri belirtilecektir.

Taoizmin en ünlü kurucusu ve ilk öğretmeni, hakkında çok az şey bilinen ya da hiçbir şey bilinmeyen Lao Tze<sup>20</sup>'dir.<sup>21</sup> Lao-tse'nın akidesine din denilemez. Bu, bir nevi toplum felsefesidir. Bunun için bir kişinin hem konfüçyanist, hem de taoist olması mümkündür.<sup>22</sup> Lao Tze tarafından düşünüldüğü gibi, saf Taoizm, Siddhartha Gautama'nın Budizmi gördüğü gibi, metafiziksel ve efsanevidir. Benzer şekilde, geniş ve şaşırtıcı bir hayat ve kâinat düşüncesi temeline dayanmaktadır. Başlangıçta yokluktan her şeyin ortaya çıkmasını sağlayan bir yaratıcı ve yönetici olduğunu kabul eder. Bu güç, faaliyet halindeyken, Tao olarak adlandırılır. Hareket etmeye, yaratmaya ve birliğin var olmasını sağlamaya başladığı zamandan beri bu şekilde anılmaktadır. Yani Tao önceden vardı, fakat isimsizdi ve tamamen anlaşılamazdı. Bazı yazarlara göre, o, hiçbir şey yokken bile mevcuttu.<sup>23</sup>

Konfüçyüs İ.Ö. 551'de doğdu ve İ.Ö. 479 yılında öldü. Bu iki bilgenin en azından bir kere görüştikleri yönünde Çin inanışları bulunmaktadır. Fakat bu, Batılı ve Çinli bilim adamları tarafından kabul edilmemektedir. Konfüçyüs, yazılarında Lao Tze'ye doğrudan bir hitapta bulunmaz.<sup>24</sup> *Konfüçyüs*, Kung-fu-dse'nin (bu da "Usta Kung" anlamına gelmektedir) Latinleştirilmiş halidir.<sup>25</sup> Konfüçyüs, Kuzeydoğu Çin'de,

<sup>18</sup> Uhlig, **A.g.e.**, s. 35

<sup>19</sup> Eberhard, **A.g.e.**, s. 71

<sup>20</sup> İ.Ö.604'te doğduğu ve İ.Ö.532'den az zaman sonra öldüğü kabul edilmektedir.

<sup>21</sup> Mackenzie, **A.g.e.**, s. 250

<sup>22</sup> Eberhard, **A.g.e.**, s. 50

<sup>23</sup> Mackenzie, **A.g.e.**, s. 248

<sup>24</sup> **A.g.e.**, s. 250

<sup>25</sup> Paul Strathern, *90 Dakikada Konfüçyüs*, (Ter. Yücel Sivri), (İstanbul: Gendaş A.Ş., 1997), s. 11

bugünkü kıyı taşrası Şantung'un güneybatısındaki Lu Beyliği'nde doğmuş olup, Şang Hanedanı krallarının soyundan geldiği söylenir.<sup>26</sup> Dokuz klasiğin tartışılmaz ve yüce bilgi kaynağı olarak görülen ilk beş kitabından dördü büyük bir olasılıkla Konfüçyüs'ün elinden çıkmıştır.<sup>27</sup> Bu beş yüce kitaptan sonra yine onlar kadar önemli olan ve saygı gören Dört Klasik gelmektedir. Çoğunlukla Konfüçyüs'ün önemli sözlerini ve görüşlerini içeren bu kitapların hiçbirine Konfüçyüs'ün eli değmemiş, öğrencileri ya da izleyicileri tarafından kaleme alınmışlardır.<sup>28</sup>

Konfüçyüs'ün ahlak akidesi halk tabakası içindir. Bundan dolayı hemen yalnız eski gök dinin unsurlarını, yani kuzey kavimlerinden gelen ananeleri ihtiva ediyordu. Ona göre, gök, keyfi olarak idare eden ilahi bir müstebit değil, fakat kanuniyetin tecessümüdür. Gök kendi başına hareket etmez, Tao denilen dünya kanununa göre hareket eder. Nasıl gökyüzünde güneş, ay ve yıldızlar kanunlara göre hareket ediyorlarsa, insan da dünyada bu dünya kanununun çerçevesi içinde hareket etmelidir, dünya kanununa aykırı hareket etmemelidir.<sup>29</sup> Metafizik, mantık, bilgi nazariyesi, yani Batıda büyük bir rol oynayan felsefe kolları, Konfüçyüs'ü hiç ilgilendirmez. Ona bir din kurucusu da denemez, çünkü onunu bahsettiği ve şart koştuğu gök dini, ondan önce de aynı şekilde mevcuttu. O, bu fikirleri ilk defa sistemleştiren adamdır.<sup>30</sup> Lao Tse ile Konfüçyüs arasındaki fark, Konfüçyüs'ün insanın kendi kendini geliştirerek, eğiterek olgunlaşmasını istemesi, Lao Tse'nin ise anlamlı bir yaşam için doğaya, doğa yasalarına uymaya önem vermesidir. Batılı araştırmacılar bu iki akım arasında derin ayrılıklar görmeye ve göstermeye çalışırken Çinli bilgiler hep ortak yönleri vurgulamışlardır.<sup>31</sup>

Çincede hükümet (*zheng/cheng*) ve dürüstlük (*zheng/cheng*) sözcükleri benzer biçimde yazılır ve aynı şekilde söylenir.<sup>32</sup> Konfüçyüs'ün de belirttiği Çinli yönetim sanatına göre, sevmek ve saygı duyulmak isteyen yönetici, çok çalışanları ödüllendirip tembelleri cezalandırmalıdır. Katı olabilir, ama dürüst ve adil olmalı, hiçbir zaman rütbesini zorbaca emrindekilere karşı kullanmamalıdır.<sup>33</sup> Ticarete çok dikkatli ve iyi niyetli,

---

<sup>26</sup> Strathern, A.g.e., s. 15

<sup>27</sup> *Konfüçyüs Söyleşimler*, (Ter. İsmail Akyıldız), (İstanbul: Gün Yayınları, 1988), s. 17

<sup>28</sup> A.g.e., s. 18

<sup>29</sup> Eberhard, A.g.e., s. 46

<sup>30</sup> A.g.e., s. 48

<sup>31</sup> Störig, A.g.e., s. 174

<sup>32</sup> Thomas Cleary, *Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri*, (Ter. Sibel Özbudun), (İstanbul: Anahtar Kitaplar, 1997), s. 181

<sup>33</sup> Chen Yu, *Dunhuang Efsaneleri, İpek Yolunda Anlatılan Efsaneler*, (Türkçesi Nur Yener), (İstanbul: Okyanus Yayınları, 2000), s. 28

harcamalarda tutumlu olunmalı ve insanlara sevgiyle yaklaşılmalıdır.<sup>34</sup> Bir ülke iyi yönetiliyorsa, yoksulluk ve düşkünlüğün varlığı utanç verici bir şeydir. <sup>35</sup> Bireysel ahlak açısından düşünülürse, Konfüçyüs'e göre, "Şeref sahibi insan kendi karakteri üzerine kafa yorarken, ondan aşağı olanlar mevkilerini düşünürler. Şeref sahibi insan adaleti arzularken, ondan aşağı olanların istediği menfaatleridir."<sup>36</sup> Aynı zamanda Konfüçyüs, yaşlananlar için çocuksuz hayatın pek yalnız bir hayat olduğunu söyler ve Çin'deki eski bir deyişi "Bir ailede üç hazine vardır-horoz ötüşü, köpek havlaması ve çocuk ağlaması" hatırlatır.<sup>37</sup>

Mo Tse (M.Ö. 500-396)'ye göre, "Eski imparatorlar ülkeyi yönetirlerken iki şeyin, ülkenin zenginliğinin ve nüfusunun çoğalmasına dikkat ederlerdi."<sup>38</sup>

Tseng Tzu ise vücudunu anne ve babası tarafından verilen bir armağan olarak görüyordu<sup>39</sup> ki Çinliler hala böyle düşünürler.

Meng-tse (M.Ö.372-289) ve Hsün-tse (M.Ö.298-238) Konfüçyüs taraftarıydılar. Her ikisi de "alimler" denilen sınıfa mensupturlar ve bugünkü Shantung (Şandung)'da, yani Doğu Çin'de doğmuşlardır. Her ikisi de Konfüçyüs'ün fikirlerini geliştirmeğe çalışmışlardır.<sup>40</sup>

Mo Ti (479-381): Mo Ti'nin okulu, toplumun esas prensiplerini değiştiriyordu. İnsan, yüksek tabakaya mensup bir başkasını tıpkı kendi babası kadar sevmelidir. Muhtelif bölgelerde yaşayan tüccarlar cemiyetler kurmuşlardır ve bir tüccar kuzeyden güneye seyahat ettiği zaman, orada onu meslektaşları, akraba olmadıkları halde, bir arkadaş ve akraba gibi karşılarlardı. Yüksek tabakaya mensup herkes birbirine böyle bağlanmalıdır. Sonra tutumlu olmalıdır, Konfüçyanistler gibi boş ritler için fazla para sarf etmemelidir.<sup>41</sup>

Sidhartha Gautama (Buddha) (Yaklaşık M.Ö. 563-483) toplumu yöneten ve savunan savaşçılar sınıfına mensup bir ailedendi. 16 yaşında evlenmiş, 29 yaşında kendini gerçeğin aranmasına vermişti. 35 yaşında

<sup>34</sup> *Konfüçyüs Söyleşimler*, s. 22

<sup>35</sup> *Konfüçyüs, Seçmeler –Lun Yü-*, (Çev. Mehmet Türdeş), (Ankara: Sarmal Yayıncılık, t.y.), s. 47

<sup>36</sup> *Seçme Konuşmalar*, (Türkçesi: Hakan Arslanbenzer), (İstanbul: Şule Yayınları, Mayıs 2000), s. 37

<sup>37</sup> Yu, *A.g.e.*, s. 108

<sup>38</sup> Störig, *A.g.e.*, s. 152

<sup>39</sup> *Konfüçyüs Söyleşimler*, s. 75

<sup>40</sup> Eberhard, *A.g.e.*, s. 55

<sup>41</sup> *A.g.e.*, s. 56



Buddha'lığa ulaştı.<sup>42</sup> Buddha, insanlara, bilgiye varmanın yolunu öğretecekti. Budizm'in ilk adımı, "Dört Soylu Gerçeği" ya da "Dört Yüce Gerçeği" kavramaktan, bilmekten geçer. Buddha, topluma yaptığı ilk konuşmasında açıklar: "Her şey Dukkha'dır." Dukkha yani evrendeki acı.

Birinci Soylu Gerçek: Evrendeki acının, insan varlığının ıstırabının bilincinde olmak. Doğum, hastalık, ayrılık, ölüm vb. her şey acıdır ama bu acı sonsuz ve değişmez değildir.

İkinci Soylu Gerçek: Bu acının kaynağının bilincine varmak. Acının kaynağı, hırstır, arzudur, doyumsuz isteklerdir. Bilgisizlikten ve şaşkınlıktan doğar.

Üçüncü Soylu Gerçek: Hırsı, arzuyu yenerek acının üstesinden gelinebilir.

Dördüncü Soylu Gerçek: Aydınlanmak ya da "Nirvana" ya ulaşmak.<sup>43</sup>

### 19. ve 20. ASIRDA ÇİN DÜŞÜNCESİ

Şeyler içindeki çelişkinin yasası, yani karşıtların birliği yasası, materyalist diyalektiğin temel yasasıdır. Lenin : "Doğru anlamda diyalektik, insanın özündeki çelişkilerin incelenmesidir" diyor. Lenin bu yasadın, sık sık, diyalektiğin aslı diye söz eder ve buna, diyalektiğin özü de der. Alman Filozofu Hegel diyalektiği, idealist bir diyalektikti. Proletarya hareketinin büyük adamları Marks ve Engels, insanın bilgi tarihindeki olumlu başarılarının bir sentezini yapmışlar ve özellikle Hegel diyalektiğinin akla-uygun öğelerini seçip benimseyerek diyalektik materyalizm ve tarihsel materyalizm teorilerini yaratmışlar ve böylece düşünce tarihinde eşî görülmemiş bir devrim meydana gelmiştir. Daha sonraları, Lenin ve Stalin, bu büyük teoriyi daha da geliştirmişlerdir. Çin'e giren bu teori, Çin düşünce dünyasına büyük değişiklikler getirmiştir.<sup>44</sup>

Devrim öncesi Çin toplumunda komprador Çin burjuvazisi kendi ahlaki değerler sistemini yaratamamıştı. İlk Çin devrimcilerinin bir bölümü bile, yaşamlarının güç dönemlerinde Konfüçyüsçülüğün "erdemli" dünyasına sığınmıştı. Örneğin, Çan Kay-şek'in 1934'de kurduğu "Yeni Yaşam Hareketi" su katılmamış bir Konfüçyüsçü örgüttü. Dolayısıyla, Çin'de bu iki dünya görüşü dışında bir insani değerler sistemi yoktu. Bu yüzden, Birçok ÇKP

<sup>42</sup> Diane Collinson ve Robert Wilkinson, *Otuz BeşDoğu Filozofu*, (Çev. Metin Berke, Hamdi Bravo, Sibel Özbudun, Berna F. Ünler), (Ankara: Ayraç Yayınları, 2000), s. 78

<sup>43</sup> Zeynep Oral, *Uzak Doğu'm*, 2. Baskı, (İstanbul: Doğan Kitapçılık, Mayıs 2000), s. 30

<sup>44</sup> Mao, *Teori ve Pratik*, ss. 24-29

üyesinin komünist kişiliğinin derinliklerinde bir Konfüçyüsçü bilge gizli gizli yaşamaya devam ediyordu.<sup>45</sup>

Çinlilerde Hıristiyan, Müslüman ve Musevilerde olduğu gibi bir ilahi yaratıcı ya da din anlayışı yoktur. Çince’de “mabet” kelimesi, “resmi bina” kelimesiyle aynıdır. Demek ki Çin mimarisinde, Batı mimarisinde o kadar mühim olan ve ev inşaatından ayrılan kilise, manastır gibi binalar da noksandır.<sup>46</sup> Agnes Smedley, “Çin halkı din konusunda çetin cevizdir. Onlara bu konuda yaklaşabilmenin en iyi yolu bir sel ya da açlık felaketinde, “tek gerçek inanç” olarak gördükleri bir tabak pirinç uzatmaktır. Bu kadın onları savaşla yakalamaya çalıştı ama bir tabak pirinç sunmadı”<sup>47</sup> demektedir. Moğol Yüan Hanedanlığı döneminde, Hıristiyanlar Çin’de Moğollarla siyasi işbirliği yaptıklarından, üzerlerine büyük bir düşmanlık çekmişlerdi.<sup>48</sup> Bu nedenle, hanedanlığın çöktüğü 1357 yılında Çin Milli Hareketinin Ming Hanedanı önderliğinde zafere ulaşmasıyla Minglerin iktidarı başladığında, Çin topraklarında Hıristiyanlara ait olan her şey sistemli bir şekilde yok edilmiştir. Bazı yazarlar, çağdaş Çin’in tarihi, dış güçlerin topraklarına ya da Çinli düşünceye müdahalelerinin tarihidir<sup>49</sup> diyorlar. Aslında sadece çağdaş Çin değil, tüm Çin tarihi aynı durumdadır.

Brzezinski’ye göre, Çin’de profesyonelce eğitilmiş ve en iyilerin seçildiği merkezi bir bürokrasi, birliği bir arada tutan bağları oluşturuyordu.<sup>50</sup> Ancak bu bürokrasiye karşı tarihte sayısız halk ayaklanmaları gerçekleşmiştir. Binlerce yıllık Han tarihinde toprak ağalarının ve asillerin kara yönetimine karşı irili ufaklı yüzlerce köylü ayaklanması olmuştur. Ve hanedan değişmelerinin çoğu, bu köylü ayaklanmalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çin’deki bütün milliyetler yabancı zulmüne karşı direnmiş ve onu silkip atmak için hep başkaldırmışlardır.<sup>51</sup> Agnes Smedley, Çin için: “Bu ülke dünyanın tüm halklarının en sabırlı ve dayanıklısı.<sup>52</sup>” demektedir. George

<sup>45</sup> Han Suyin, *Sabah Tufanı II, Mao Zetung ve Çin Devrimi 1949-1975*, (Çev. Dr. M. Kürşat Bozkurt), 2. Basım, (İstanbul: Berfin Yayınları, Mayıs 1999), s. 509

<sup>46</sup> Eberhard, **A.g.e.**, s. 70

<sup>47</sup> Agnes Smedley, *Çin Halkının Japon Emperyalizmine Karşı Savaşı*, (Çev. Nesrin Arman), 1. Basım, (İstanbul: İnter Yayınları, Mayıs 1991), s. 276.

<sup>48</sup> Hans Wilhelm Haussig, *İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi*, (Çev. Müjdat Kayayerli), (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2001), s. 251

<sup>49</sup> Rene Cagnat ve Michel Jan, *İmparatorluklar Beşiği – SSCB, Çin ve İslam’ın Arasında Orta Asya’nın Yazgısı*, (Çev. Erden Akbulut ve T. Ahmet Şensılay), 1. Baskı, (İstanbul: Alan Yayıncılık, Haziran 1992), s. 331

<sup>50</sup> Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, (Çev. Ertuğrul Dikbaş ve Ergun Kocabıyık), (İstanbul: Sabah Yayınları, Aralık 1998), s. 17

<sup>51</sup> Mao Zedung, *Yeni Demokratik Devrim*, (Türkçesi Sırrı Bulut), 4. Baskı, (İstanbul: Umud Yayıncılık, 1993), s. 34

<sup>52</sup> Smedley, **A.g.e.**, s. 12

Crell de zor ve baskı, Kubilay han zamanından beri süren bir gelenek durumunu almış ve elli yıl sürmüş olan savaşlar da bu geleneklere yenilerini eklemiştir<sup>53</sup> değerlendirmesini yapmaktadır. Ancak elli yıl değil Konfüçyüs zamanından beri Çin’de cezaların çok ağır olduğunu biliyoruz.

Mehmet Ögütçü Çinlilerin müzakere kültürü üzerinde durur ve “Çin’li müzakereciler şahsi ilişkilerin psikolojik boyutunu kullanmayı iyi bilirler. Şahsi ilişkilere dayandırılan müzakere yoluyla taleplere olumlu bakan yükümlülük ve tutumlar yaratılmasını amaçlarlar. Eski dostların kullanılması, utanma ve sempati yaratımı, eleştiri ve sözsüz iletişim gibi tekniklerin gerçek boyutları Batılılar tarafından genellikle pek anlaşılabilir<sup>54</sup> yargısında bulunur. Aynı zamanda, siyasi, askeri ya da ekonomik olsun, müzakereyi bir sanat olarak görür ve çok ciddiye alırlar. Hem kendi pozisyonlarını iyi hazırlar, hem de karşı tarafın gücünü, zaafını iyi tahlil ederler<sup>55</sup>” der.

Çinlilerin daha zayıf ülkeler ile daha güçlü (daha güçlü patronları olan ülkeler) ülkelere karşı kuvvet kullanımı fark etmemektedir. Daha büyük bir kuvvete ya da bir kuvvetin üyesine karşı kuvvet kullanımında tarihsel kayıtlara girdiğimizde aşağıdaki taktik listesi görülebilir.

- Psikolojik darbe yaratmak için sürprizi kullanmak
- Karşı tarafta politik baskı yaratmak için kayıplara zorlamak
- Karşı tarafta politik problemler yaratmak için veya muhatap birleşikleri bölmek için gerginlik yaratmak
- Karşı tarafı, boyun eğme ve gerginliği yükseltme arasında bir seçim yapma ile karşı karşıya getirerek bir oldubitti yaratmak.

Çinliler çatışmalarda daha güçlü olanlara karşı bu metotların hepsini kullanır.<sup>56</sup> Ayrıca geleneksel anlayışa göre, komutanların moral gücü onların askeri imkân ve kabiliyetlerinden daha önemlidir.<sup>57</sup>

Eski Çin felsefesiyle, Çinliler, o zamana kadar yalnız Çin’i kültür memleketi olarak gösteriyorlar, diğer memleketlerin hepsini barbar sayıyorlardı. Onların Çin medeniyetine katabilecekleri ya çok az şey vardı ya da hiçbir şey yoktu ve imparatorluk sarayıyla kurabilecekleri tek gerçek ilişki saygıyla boyun eğmeydi. Bu nedenle Mançu döneminde Çin dışışleri

<sup>53</sup> George Crell, *Rus’ların Asya Siyaseti*, (Çev. Serhat Bayram), (İstanbul: Toker Yayınları, 1990), s. 9

<sup>54</sup> Ögütçü, *A.g.e.*, s. 135

<sup>55</sup> *A.g.e.*, s. 136

<sup>56</sup> Mark Burles and Abram N. Shulsky, *Patterns in China’s Use of Force: Evidence from History and Doctrinal Writings*, MR 1160-AF, (Santa Monica, Calif.: RAND Publications, 2000), p. 41

<sup>57</sup> *A.g.e.*, p. 80

bakanlığının yerine bir (Haraç) Kabul Dairesi vardı.<sup>58</sup> Diğer taraftan John Barrow'a<sup>59</sup> göre Çin'in hiçbir yerinde tuvalet de yoktu, inzivaya çekilecek bir yer de<sup>60</sup>.

Bir Çinlinin Hun ordusu raporunda; (M.Ö. 140)“Çin geleneği, yabancıları, yabancılara karşı savaştırmaktır. Mümkün merteye Hunlar ile karşı karşıya gelinmemelidir”<sup>61</sup> demektedir. Sun Zi'ye göre zaferi elde etmenin dört metodu vardır. En fazla tercih edilenden itibaren;

- Savaşta en büyük öneme sahip olan şey düşmanın stratejisine taarruz etmek,
- Onu müttefiklerinden ayırmak,
- Onun ordusuna taarruz etmek,
- En kötü politika şehirlere taarruz etmektir. Başka alternatif kalmamışsa şehirlere taarruz edilebilir.

Tercih edilenler ilk iki metod olup, bunlar kuvvet kullanımından daha fazla diplomatik ve psikolojik taktileri içerirler ve karar vermek daha kolaydır.<sup>62</sup>

Çin tarihinde başka toprakların işgalinin ağırlık nedeni ekonomik idi. Çoğunlukla ithalat ve ihracat tehlikeye girdiğinde veya engellendiğinde askeri hareket gerçekleştirilirdi. Tarım havzasında bile ticarete engel bir güç kalmadığında asker bulundurmaktan vazgeçilir ve tasarruf edilirdi. Mehmet Ögütçü, Çinlilerin kendileri dışında oluşturulduğuna inandıkları uluslar arası hukuka, Batılı normlara güvenmediklerini, kendilerini hep özel bir kategori olarak gördüklerini ve başkalarıyla karşılaştırılmayı sevmediklerini anlatır.<sup>63</sup> Erol Mütercimler'e göre, Çin'in uluslar arası ilişkiler anlayışı, ittifaklardan çok akılcı ilişkilere dayanan ve büyük devlet hegemonyacılığına karşı bir anlayıştır.<sup>64</sup> Huntington'a göre, tarihsel olarak Çinliler iç ve dış ilişkiler arasında keskin bir ayırım yapmamaktadır. Dünya düzeni görüşleri, Çin iç

<sup>58</sup> Julia Lovell, **Çin Seddi, Dünyaya Karşı 3000 Yıl**, 1. Baskı, (İstanbul: NTV Yayınları, Mayıs 2008), ss. 4-7

<sup>59</sup> 1793 yılında İngiltere'nin Çin İmparatoruna gönderdiği Macartney heyetinden, denetçi.

<sup>60</sup> Sir John Barrow, *Travels in China*, (Londra, T. Cadell ve W. Davies, 1806), s. 107,111'den aktaran Julia Lovell, **Çin Seddi, Dünyaya Karşı 3000 Yıl**, s. 7

<sup>61</sup> M. Orhan Bayrak, **Türk İmparatorlukları Tarihi**, 1. Baskı, (İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, Nisan 2002), s. 32

<sup>62</sup> Burles and Shulsky, **A.g.e.**, p. 82

<sup>63</sup> Mehmet Ögütçü, **Geleceğimiz Asya'da mı? : Yaralı Asya, Çin ve Türkiye**, (İstanbul: AD Kitapçılık (Şefik Matbaası), 1999), s. 135

<sup>64</sup> Erol Mütercimler, **21. Yüzyıl ve Türkiye**, İkinci Basım, (İstanbul: Güncel Yayıncılık, Şubat 2000), s. 357

düzeninin çıkarımından daha başka bir şey değildir. Roderick MacFarquhar'ın görüşü de Huntington'u destekler. Bu görüşe göre, geleneksel Çinli dünya görüşü, dikkatlice eklenmiş hiyerarşik bir toplumun Konfüçyüsçü vizyonunun yansımasıydı. Yabancı hükümdarlar ve devletlerin Eski Çin İmparatorluğu'na tabi olduğu varsayıyordu. Gökyüzünde iki güneş olmadığı gibi, yeryüzünde de iki hükümdar olamazdı. Sonuç olarak Çinliler çok kutuplu, hatta çok taraflı güvenlik kavramlarına yakınlık duymamaktadır. Asyalılar genellikle uluslararası ilişkilerde hiyerarşiyi kabul etmeye isteklidir.<sup>65</sup>

### BATILI DÜŞÜNCENİN ÇİN DÜŞÜNCESİNE ETKİSİ

Bugün Batı, kültürel kodlarını Eski Yunan, Roma ve Hıristiyan olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle batının değerlendirilmesinde Eski Yunan Felsefe Okulu'nun incelenmesi önemli bir yer tutar. Bu çerçevede, Eflatun'un, ruhun üç bölümden; bir arzu eden, bir mantıklı ve bir de kendisinin thymos ya da "duygu" olarak adlandırdığı bölümden oluştuğu görüşü<sup>66</sup> dikkate alınabilir. Gerek manavın öz değer duygusunda görülen alçak gönüllü biçimiyle, gerekse bir Sezar ya da Stalin'deki megalothymia biçimindeki thymos, Batı politik felsefesi için her zaman merkezi bir konu olmuştur.<sup>67</sup> Ancak Doğu'da bu durumun geçerli olmadığını görürüz. Uyumlu ve yumuşak olma eğilimindeki Çinlilerin her türlü aşırılıktan ve tek yanlı oluştan kaçındıkları söylenebilir. "Ya şu ya bu"nun yerini her yerde "hem o hem bu" almıştır. Karşıtlıkları yok etmeden uzlaştırma ve barışa ulaşma eğilimi, Çinlileri öyle hoşgörülü kılmıştır ki batılılar bunun enginliğini anlamakta güçlük çekmişlerdir.<sup>68</sup> Burada, düşünsel temelde batı ile doğunun farkı açık olarak görülmektedir. Ancak şu da bir gerçektir ki, verilen dersler pratikte pek uygulanmamaktadır. Batıdaki güçlü thymosu olan liderlerin iktidar mücadeleleri aynı şekilde doğuda da bulunmaktadır. Doğuda çözüm, hükümette faziletli insanların bulunması iken, batıda, Eflatun'a göre en iyi hükümet biçimi, aklı, arzuyu ve thymos'u, yani ruhun her üç yanını da aynı şekilde en iyi tatmin edebilen hükümet biçimidir.

Yaşamda var olan hiçbir liberal toplum, bütünüyle isothymia<sup>69</sup>ya dayanmaz. Hepsi de bu kendi tercih ettikleri ilkelere ters bile düşse

<sup>65</sup> Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, (Çev. M. Turhan, C. Soydemir, Y. Eradam), Orijinal Metin, (İstanbul: Okuyanay Yayınları, Haziran 2002), s. 349

<sup>66</sup> Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, (Ter. Zülfü Dicleli), (İstanbul: Gün Yayıncılık, 1999), s. 13

<sup>67</sup> Fukuyama, *A.g.e.*, s. 188

<sup>68</sup> Störig, *A.g.e.*, s. 172

<sup>69</sup> Eşitlik duygusu

megalothymia<sup>70</sup>'nın tehlikesiz, ehlileşmiş bir biçimine belli ölçülerde izin vermek zorundadır.<sup>71</sup> Machiavelli için de –şöhret arzusu anlamında-megalothymia merkezi bir öneme sahiptir.<sup>72</sup> Mao'ya göre, sınıflar mücadele eder, bazı sınıflar zafere ulaşır, diğerleri yok edilir. Bu tarihtir, binlerce yıldır süre gelen uygarlık tarihidir. Bu görüş açısından tarihi yorumlamaya tarihsel materyalizm adı verilir, bu görüş açısının karşısında olmak ise tarihsel ülkücülüktür.<sup>73</sup> Eflatun ve Machiavelli bireyin tahlilini yaparken, Konfüçyüs ve Mao'nun yaklaşımında toplumların tahlili yapılmaktadır. Burada yine bireyselleşmenin temel olduğu batı felsefesi ile ataerkil bir kültüre sahip ve biz fikrinin temel olduğu doğu arasındaki farka şahit olunmaktadır.

Marks'ın dediği gibi, “Teori, kitleleri kavradı mıydı, maddi bir güç haline gelir.” Mao, “Gerçek kahramanlar, kitlelerdir; buna karşılık bizler genellikle çocuksu ve cahilizdir”<sup>74</sup> der. Kitle hareketlerine Çin yabancı değildir. Tarih boyunca çok ayaklanmalara sahne olmuştur kalabalık Çin. Ancak, Çin'deki tarihsel hareketlerin, Göğün Oğlu'na karşı ideolojik bir ayaklanma değil, aç ve fakir halkın idarecilere karşı bir ayaklanması olarak görülmesi gerekmektedir. Mao, taklitçilikten kaçınılmasını, her yeni ve güzel şeyin özümsemesini istiyordu. “Bugün işimize yarayabilecek her şeyi sindirmeli, yabancı ülkelerin, mesela birçok yabancı kapitalist ülkenin aydınlık devre ait kültürü gibi, eski kültürlerden de yararlanmalıyız. Bununla beraber, yabancı ülkelerden gelen her şey, gıdaların geçtiği işlemlerden geçmelidir. “Tam Batılılaşma”yı salık vermek çok hatalı bir görüştür. Yabancıardan gelen şeyleri sadece şekil bakımından sindirmek, vaktiyle Çin'e çok zararlar verdi. Onun için Komünistler, Marksizmi Çin'de uygularken, Marksizmin evrensel gerçeğiyle Çin Devrimi'nin objektif pratiğini birleştirmek zorundadırlar.”<sup>75</sup> Diğer bir deyişle Marksizm, milletin özel nitelikleriyle birleşir ve bir milli şekil alırsa ancak o zaman faydalı olur. Çin kültürünün kendine özgü bir şekli, yani belli bir şekli olmalıdır.<sup>76</sup>

ABD siyasi anlayışı, Amerika'nın menfaatleri içinde olduğuna karar verildiğinde, diğer bir ülkenin hükümrânlığına tek taraflı olarak tecavüz etme hakkına sahip olduğunu söylemektedir. Aslında Çin'in siyasi anlayışı da

---

<sup>70</sup> Üstünlük duygusu

<sup>71</sup> Fukuyama, **A.g.e.**, s. 330

<sup>72</sup> **A.g.e.**, s. 189

<sup>73</sup> Mao Zedung, *Doğumunun 100. Yılında Başkan Mao'dan Seçme Sözler (Kızıl Kitap)*, (İstanbul: Umut Yayıncılık, Kasım 1993), s. 15

<sup>74</sup> Thomson, **A.g.e.**, s. 73

<sup>75</sup> Mao, *Yeni Demokratik Devrim*, s. 101

<sup>76</sup> Mao, *Yeni Demokratik Devrim*, s. 102

batıdan hiçbir şekilde farklı değildir. Ancak Evan A. Feigenbaum son derece farklı bir yaklaşımla şu değerlendirmeyi yapmaktadır. “Hükümlanlık meselesindeki bu nispeten esnek olmayan tutum, Çin diplomatik geleneğinin iki eski inanışından kaynaklanmaktadır. Bunlardan birincisi, Çinli stratejistlerin analizlerini, dünyanın büyük ve küçük, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden oluşmuş olduğu gerçeğine dayandırmasıdır. İkincisi, muhafazakâr Çin yaklaşımı, hükümlanlığın gelişmekte olan ülkelerin son savunma hattı olduğunu kabul etmektedir<sup>77</sup>” demektedir.

Ancak nedense konu Güney Çin Denizi olunca, ada/adacık ve kayalıklardaki egemenlik sorunu olunca Çin’in bu görüşü kendi lehine değişikliğe uğramaktadır. Bu şüpheleri destekler şekilde, Çin başbakan Yardımcısı, Çin’in Güney Çin Denizi üzerinde tartışılmaz egemenlik hakkı olduğunu açıklamış ve kaynakların ortak değerlendirilmesi için çağrı yapmıştır.<sup>78</sup> Çin, Spratly ve Paracel Adalarında olduğu gibi bütün Güney Çin Denizi üzerinde egemenlik iddiasında bulunmaktadır. Güney Çin Denizi, Çin’in Tayvan ve Tibet üzerindeki egemenlik iddialarıyla aynı seviyeye gelmiştir.<sup>79</sup> Aynı zamanda Çin eşitsiz anlaşmalardan söz etmektedir. Daha önce Japonya, Rusya ve İngiltere ile olan eşitsiz anlaşmalar vardır. Çin, Syemireçya ve Aşağı İli havzasını Rusya’ya veren eşitsiz anlaşmayı da hiçbir zaman tanımamıştır.<sup>80</sup> Çin bunlarla da kalmayarak tarihsel haklardan bahsetmektedir. Dış politikasında tarihsel hakları gerekçe göstererek taleplerde bulunabilmektedir. Gerçekte, tarihsel bir gerçeklik burada da karşımıza çıkmaktadır. Gücü olan kuralı koymaktadır.

Çin’in amaçları açıktır. Çin’in güçlenen endüstrisi yeni enerji ve ham madde kaynakları, ihracatçıları yeni pazarlar talep etmekte, diplomatları uluslar arası organizasyonlarda desteğe ihtiyaç duymakta ve propagandası gerekli olursa Amerika’yı karşılamak için müttefiklerinden ileri Çinli ekonomik gruplara kadar halen destek aramaktadır.<sup>81</sup> Kamu bilincinde derin izleri olan, sadakat ve itaat kavramları sayesinde, denizaşırı göç eden Çinli topluluklar da anayurtta kalan ailelerine ve yeryüzünün merkezi saydıkları Çin anavatanına, “Orta Krallığa” olan bağlılıklarından pek az bir şey

<sup>77</sup> Evan A. Feigenbaum, “China’s Challenge to Pax Americana”, **The Washington Quarterly**, Summer 2001, p. 33

<sup>78</sup> Mehmet Sami Denker, *2000’li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği Muhtemel Gelişmeler ve Büyük Güç Etkileşimi*, (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000), s. 20

<sup>79</sup> Richard Sokolsky, Angel Rabasa, C.R. Neu, *The Role of Southeast Asia in U.S. Strategy Toward China*, MR-1170-AF, (Santa Monica, Calif.: RAND Publications, 2000), p. 2

<sup>80</sup> Oliver Roy, *Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi*, (Çev. Mehmet Moralı), 1. Basım, (İstanbul: Metis Yayınları, Mart 2000), s. 254

<sup>81</sup> Joshua Eisenman, and Joshua Kurlantzick, “China’s Africa Strategy”, **Current History**, May 2006, pp. 219-220

kaybederler.<sup>82</sup> Çin kültürünün temel öğelerinden olan Konfüçyüs hayat tarzının iki temel taşı olan, *sadakat* (Cong) ve *evlatça baş eğme* (şiao), bütün bu topluluklara ortaktır. Çin kasabasına “dönüp” orada akrabalarını bulan, atalarının evini tamir ettiren veya başka türlü yatırımlar yapan, Malezyalı veya Amerikalı Çinli çoktur. Bu şekilde anavatandan kaynaklanan eski ilişkiler tazeliklerini pek kaybetmeden sürer. Dolayısıyla bütün Kuzey Pasifik Okyanusu havzası büyük bir Çin kökenli alışveriş, haberleşme, dayanışma ağıyla canlıdır.<sup>83</sup> Önümüzdeki dönemde de hem Çin dünyaya, hem de dünya Çin’e daha fazla uyum sağlamak zorundadır.<sup>84</sup>

Çin, sadece Orta Asya’ya istinaden açık ekonomik politikalarını sürdürse ve ekonomik büyümesini devam ettirse, kaçınılmaz olarak Orta Asya’nın birçok alanında Rusya’nın olduğundan daha önemli bir hale gelecektir.<sup>85</sup> Diğer taraftan birçok durumda Çin’in Orta Asya’daki rolü Amerika’nın bölgedeki politik amaçlarını desteklemektedir. Çin, İslamcı fanatizme karşı bir güçtür ve kararlı, laik bölgesel rejimleri desteklemektedir.<sup>86</sup> Çin-Rusya stratejik ortaklığı, Orta Asya’da radikal İslamcı tehlikeye karşı Rusya ve Çin ile birlikte müşterek gayretleri geliştirirken, Hindistan ve Japonya ile askeri ve güvenlik işbirliğine destek olmaktadır.<sup>87</sup>

Nicholas Berry, “kendi ırklarının üstünlüğüne inanmış olmaları, yabancıları -Uygurlar ve Tibetliler hariç- hâkimiyetleri altına almaları için bir gerekçe değildir. Bir hâkimiyet ideolojisi olmadan, Çin için emperyalist bir güç olacağı endişesi mesnetsiz kalacaktır”<sup>88</sup> diyor. Çin’in batılılar gibi emperyalist olmayacağı doğrudur. Çünkü batılılar yüzde 90 zenginliği alır, kalanını da yerli işbirlikçilerine verirlerdi. Ama Çin paylaşmayı hiç düşünmemektedir. Son asırlarda batı dünyasının zenginleşerek bugünlere gelmesine neden olan emperyalizm/sömürgecilik süreci bitmiş olup, Çin’in de hâlihazırda böyle bir imkânı bulunmamaktadır. Aynı zamanda gerek doğal kaynak gerekse de gelir olarak dünya zenginliğinden Çin toplumunda kişi başı

<sup>82</sup> Atilla Sönmez, *Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı Türkiye İçin Dersler*, 1. Baskı, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2001), s. 75

<sup>83</sup> Sönmez, *A.g.e.*, s. 75

<sup>84</sup> Aldo Kaslowski, Boğaziçi Üniversitesi, *Yükselen Güç Çin ve Türkiye’ye Etkileri (China’s Rise and Turkey)*, (İstanbul: TÜSIAD Dış Politika Forumu Konferans Serisi-1, t.y.), s. 5

<sup>85</sup> Mark Burles, *Chinese Policy Toward Russia and the Central Asian Republics*, MR-1045-AF, (Santa Monica, Calif.: Rand Publications, 1999), p. 47

<sup>86</sup> *A.g.e.*, p. 62

<sup>87</sup> Ariel Cohen, *The Russia-China Friendship and Cooperation Treaty: A Strategic Shift in EuroAsia?*, Washington DC., The Heritage Foundation, Backgrounder, No. 1459, July 18, 2001, p. 2

<sup>88</sup> Strategic Analysis, Haziran 2000’dan aktaran Yılmaz Tezkan, *Uzak ve Eski Komşumuz Çin*, 1. Basım, (İstanbul: Ülke Kitapları, Mart 2002), s. 174



düşen miktarın azlığı da dikkat çekicidir. Bu hususların ve 30 yılı aşkındır uygulanan nüfus politikası nedeniyle tek çocuk olarak yetişmenin paylaşmayı bilmeme gibi olumsuzluklarını taşıyan geleceğin yeni yönetici ve elit kadrolarının Çin'i önümüzdeki süreçte daha saldırgan, ortaksız ve paydaşsız yapacağı değerlendirilmektedir.

### SONUÇ

Mançu Hanedanlığı döneminin başında yazılan Büyük Devlet Tarihinde belirtilen hususların arkeoloji bilimi çerçevesinde incelenmesi neticesinde, hayal ürünü oldukları ve Çin'in tarihinin M.Ö. 900'den itibaren başlatılması gerektiği tespit edilmektedir. Aynı zamanda tarih boyunca gerçekleşen kültür karışımı süreci dikkate alındığında, Çin'in bir millet değil bir imparatorluk, etnik değil politik bir birim olduğu görülmektedir.

Çinli düşünce yapısı, kuzeyli ve güneyli kültürlerin etkileri ile Çin'de mevcut üç büyük din ya da öğretinin (Taoculuk, Konfüçyüsçülük ve Budizm) etkileri altında oluşmuştur. Ancak 19. Yüzyıl sonlarında, emperyalizme karşı ezilen halkların savunulmasını üstlenmeye çalışan sosyalist düşünce Çin'de de etkisini hissettirmektedir. Azınlık Mançu Hanedanlığı yönetimi ile onları etkilerine alan başta İngilizler olmak üzere Fransız ve Japon emperyalizmi, bu düşünce akımının Çin'de doğup büyümesine ve 1949 tarihi itibarıyla de Çin'e hakim olmasına neden olmuştur. Ancak Çin'de gerçekleşen bu büyük altüst oluşa rağmen toplumun kültürel hafızasını tamamen değiştirmek pek mümkün görünmemektedir. Yalnızca Mao'nun da kabul ettiği gibi yeni düşünceler ve kültürlerle harmanlanan eski düşünceler ve kültürler zenginleştirilmektedir. Çinli düşünce yapısının olaylara karşı tepkisi dikkate alındığında, Çin'e ve Çinlilere karşı geliştirilebilecek hareket tarzları aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Sun Zi'yi izleyen Çinli düşüncesinde, kişi, kurum, kuruluş ya da devletlere karşı doğrudan bir taarruz, muhatap alma ya da eyleme girişme söz konusu olmamaktadır. Çoğunlukla dolaylı yöntemler uygulanmakta, muhatabın düşüncesine, stratejisine taarruz edilmekte ve zaman faktörü sabırla kullanılmaktadır. Kendi çıkarlarını korumak ve geliştirmek isteyen ve acele eden tarafın hata yapması beklenmektedir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında öncelik Çinli düşünceyi müttefiklerinden ayırmaya verilmelidir. Yalnız kalan saldırgan zayıflayacak ve taarruz gücü azalacaktır. Aynı anda saldıranın niyetinin deşifre edilmesi de gerekçelerin etkisini ortadan kaldıracaktır.

Günümüzde Çinli stratejistler hareket tarzlarını tespit ederken diğer toplumların geçmişte yaptıklarını inceleyerek karar vermektedirler. Üretimin yaratıcılık tarafında eksiklikler bulunmaktadır. Hâlbuki Orta Asyalı ve batılı kültürün ne zaman, nasıl hareket edeceğini kestirmek güçtür. Tarihsel süreçte

son Roma'ya<sup>89</sup> kadar görülmüştür ki onların kuralları kendilerine özgü ve yaratıcıdır. Elliott'un<sup>90</sup> anlattığı fiyat grafiklerindeki paternleri andırır. Kendinden önceki paternlere benzese de tekrarı değildir. Çinlinin hareket tarzının ise geçmişinde saklı olduğu kabul edilebilir.

Çinliler ataerkil aile yapısına sadık olduklarından hem aile içinde hem de uluslar arası arenada hiyerarşik yapıya fazlası ile eğilimlidirler. Peter ilkesine<sup>91</sup> göre hiyerarşik organizasyonlarda yer alan her birey kendi yeteneksizlik düzeyine doğru yükselme eğilimindedir. Büyük olmak için mücadele edilebilir. Bunun için her yükselen yeni gücün benzersiz bir kültür, birikim ve yapıya ihtiyacı vardır. Tarihsel olarak Çin'de gelişmeyi sağlayan güçler kuzeyli halklar olmuşlardır. Son dönemdeki Yuan ve Mançu hanedanlıkları açık örnekler olarak incelenebilir.

Çinliler bir kriz duygusu yaratmak için kuvvet kullanırlar. Çince "kriz" anlamına gelen **weiji**, iki karakterden oluşmaktadır. Bunlar "tehlike" ve "fırsat"tır. Bütünsel anlamda bir olumsuzluk anlamına gelmemektedir. Krizlerle muhataplarına cehennemi yaşatma hususunda ustadırlar, ancak kendilerini de aynı atmosferden uzak tutamamaktadırlar. Bu duruma eylemsiz kriz ortamı diyebiliriz. Geri dönüşü mümkün olmayan eylemli kriz Çinli için de poker oyunundan farksız olacaktır. Weiji, ulaşılamayacak şey için kazanç elde etme fırsatını sağlamaktadır.<sup>92</sup> Bu durumda Çinli düşünceye karşı ya umulanın ötesinde çok şiddetli bir tepki vermenin ya da tepkisiz kalıp ısrarla mevcudu koruyarak, bu şekilde problem tarafın onlar olduğunu göstermenin, devam veya tamam kararını onların vermesini beklemenin daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

### Kaynakça

- BAYRAK, M. Orhan, **Türk İmparatorlukları Tarihi**, Bilge Karınca Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Nisan 2002.
- BRZEZİNSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası**, (Çev. Ertuğrul Dikbaş ve Ergun Kocabıyık), Sabah Yayınları, İstanbul, Aralık 1998.
- BURLES, Mark, **Chinese Policy Toward Russia and the Central Asian Republics**, Rand Publications, MR-1045-AF, Santa Monica, Calif., 1999.

<sup>89</sup> Büyük Roma İmparatorluğu, Doğu Roma (Bizans) ve Osmanlı İmparatorluğu önceki Roma tanımları içinde, merkezi Londra'dan Washington'a kaymakla beraber genel olarak bugün Batı da son Roma olarak kabul edilebilir.

<sup>90</sup> Ralph Nelson Elliott (1871-1948) bir muhasebecidir. İnsan heyecanı, kitle psikolojisi ve dış olayların neden olduğu etkenler ile hisse senetlerinin hareketlerini incelemiş, bu fiyat hareketlerinin bir çevrim dâhilinde (belirli paternlerle) tekrarlandığını keşfetmiştir.

<sup>91</sup> Dr. Laurance J.Peter ve Raymond Hull tarafından ortaya atılan ve Peter İlkesi adı verilen kuram, biraz felsefi biraz mizahi yaklaşım ile şirketlerimizde çalışan insan kaynaklarının yeteneksizlikleri üzerine analiz yapar ve yeteneksizliğin evrensel bir şey olduğundan yola çıkarak yanlışlarımızı yüzümüze vurmaktadır.

<sup>92</sup> Burles and Shulsky, **A.g.e.**, p. viii

- BURLES, Mark and SHULSKY, Abram N., **Patterns in China's Use of Force: Evidence from History and Doctrinal Writings**, RAND Publications, MR 1160-AF, Santa Monica, Calif., 2000.
- CAGNAT, Rene ve JAN, Michel, **İmparatorluklar Beşiği – SSCB, Çin ve İslam'ın Arasında Orta Asya'nın Yazgısı**, (Çev. Erden Akbulut ve T. Ahmet Şensilay), Alan Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Haziran 1992.
- CLEARY, Thomas, **Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri**, (Ter. Sibel Özbudun), Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1997.
- COHEN, Ariel, **The Russia-China Friendship and Cooperation Treaty: A Strategic Shift in EuroAsia?**, The Heritage Foundation, Backgroundler, No. 1459, Washington DC., July 18, 2001
- COLLINSON, Diane ve WILKINSON, Robert, **Otuz Beş Doğu Filozofu**, (Çev. Metin Berke, Hamdi Bravo, Sibel Özbudun, Berna F.Ünler), Ayraç Yayınları, Ankara, 2000.
- CRELL, George, **Rus'ların Asya Siyaseti**, (Çev. Serhat Bayram), Toker Yayınları, İstanbul, 1990.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslar arası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001
- DENKER, Mehmet Sami, **2000'li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği Muhtemel Gelişmeler ve Büyük Güç Etkileşimi**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.
- EBERHARD, Wolfram, **Çin Tarihi**, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, 3. Basım, Ankara 1995.
- EISENMAN, Joshua and KURLANTZICK, Joshua, "China's Africa Strategy", **Current History**, May 2006.
- FEIGENBAUM, Evan A., "China's Challenge to Pax Americana", **The Washington Quarterly**, Summer 2001.
- FUKUYAMA, Francis, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, (Ter. Zülfü Dicleli), Gün Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- HAUSSIG, Hans Wilhelm, **İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi**, (Çev. Müjdat Kayayerli), Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.
- HUNTINGTON, Samuel P., **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, (Çev. M. Turhan, C. Soydemir, Y. Eradam), Orijinal Metin, Okyanus Yayınları, İstanbul, Haziran 2002.
- KASLOWSKI, Aldo, Boğaziçi Üniversitesi, TÜSİAD Dış Politika Forumu Konferans Serisi-1, **Yükselen Güç Çin ve Türkiye'ye Etkileri (China's Rise and Turkey)**, İstanbul, t.y.
- Konfüçyüs, Seçmeler –Lun Yü-**, (Çev. Mehmet Türdeş), Sarmal Yayıncılık, Ankara, t.y.
- Konfüçyüs Söyleşimler**, (Ter. İsmail Akyıldız), Gün Yayınları, İstanbul, 1988.
- LOVELL, Julia, **Çin Seddi, Dünyaya Karşı 3000 Yıl**, (Çev. Yasin Kara), NTV Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Mayıs 2008.
- MACKENZIE, Donald A., **Çin ve Japon Mitolojisi**, (Çev. Koray Atken), İmge Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Nisan 1996.
- MAO, ZEDUNG, **Doğumunun 100. Yılında Başkan Mao'dan Seçme Sözler** (Kızıl Kitap), Umut Yayıncılık, İstanbul, Kasım 1993.
- \_\_\_\_\_ **Teori ve Pratik**, (Çev. N. Solukçu), Sol Yayınları, Onuncu Baskı, Ankara, Kasım 1992.

- \_\_\_\_\_ **Yeni Demokratik Devrim**, (Türkçesi Sırrı Bulut), Umut Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul, 1993.
- MÜTERCİMLER, Erol, **21. Yüzyıl ve Türkiye**, Güncel Yayıncılık, İkinci Basım, İstanbul, Şubat 2000.
- ORAL, Zeynep, **Uzak Doğu'm**, Doğan Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul, Mayıs 2000.
- ÖĞÜTÇÜ, Mehmet, **Geleceğimiz Asya'da mı? : Yaralı Asya, Çin ve Türkiye**, AD Kitapçılık (Şefik Matbaası), İstanbul, 1999.
- ROY, Oliver, **Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi**, (Çev. Mehmet Morali), Metis Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Mart 2000
- Seçme Konuşmalar**, (Türkçesi: Hakan Arslanbenzer), Şule Yayınları, İstanbul, Mayıs 2000.
- SMEDLEY, Agnes, **Çin Halkının Japon Emperyalizmine Karşı Savaşı**, (Çev. Nesrin Arman), İnter Yayınları, Basım, İstanbul, Mayıs 1991.
- SOKOLSKY, Richard and RABASA, Angel and NEU, C.R., **The Role of Southeast Asia in U.S.Strategy Toward China**, RAND Publications, MR-1170-AF, Santa Monica, Calif., 2000.
- SÖNMEZ, Atilla, **Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı Türkiye İçin Dersler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2001.
- STÖRIG, H.J., **İlkçağ Felsefesi, Hint Çin Yunan**, (Çev. Ömer Cemal Güngören), Yol Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Mayıs 2000.
- STRATHERN, Paul, **90 Dakikada Konfüçyüs**, (Ter. Yücel Sivri), Gendaş A.Ş., İstanbul, 1997.
- SUYIN, Han, **Sabah Tufanı II, Mao Zetung ve Çin Devrimi 1949-1975**, (Çev. Dr. M. Kürşat Bozkurt), Berfin Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Mayıs 1999.
- TEZKAN, Yılmaz, **Uzak ve Eski Komşumuz Çin**, Ülke Kitapları, 1. Basım, İstanbul, Mart 2002.
- THOMSON, George **Marx'tan Mao Zedung'a Devrimci Diyalektik Üzerine**, (Çev. Coşkun Irmak), Kaynak Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Haziran 1997.
- UHLIG, Helmut, **İpek Yolu Çin ve Roma Arasında Eski Dünya Kültürü**, (Türkçesi Alev Kırım), Okyanus Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul, 2000.
- YU, Chen, **Dunhuang Efsaneleri, İpek Yolunda Anlatılan Efsaneler**, (Türkçesi Nur Yener), Okyanus Yayınları, İstanbul, 2000.